

Groene Hartbrief

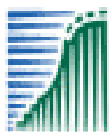
Kabinetsbesluiten voor het rijksprogramma Groene Hart

Wonen, werken en recreëren in het middelpunt van de Randstad

VROM ● ● ● ●

O N D E R
N O S S I M
L T U U R
N E T E M
S C H A P

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

Den Haag, september 2006

1. Inleiding

Het kabinet heeft ervoor gekozen om de rijksinzet in een viertal gebieden in Nederland gecoördineerd te laten plaatsvinden via rijksprogramma's. Het kabinet neemt in deze gebieden besluiten over ontwikkelingen rond wonen, werken, infrastructuur, natuur en landschap in samenhang met elkaar en met de specifieke doelen voor het betreffende gebied. Hierdoor wordt de effectiviteit en de slagkracht van de rijksoverheid versterkt.

Drie van de vier rijksprogramma's hebben betrekking op de Randstad. Eén van deze rijksprogramma's is het programma Groene Hart. Aan dit programma - en de daarin opgenomen projecten - wordt door rijk en regio samengewerkt.

Het Groene Hart is al sinds eeuwen het rustgevend middelpunt van de bedrijvigheid van de Randstad, het economisch centrum van ons land. Het landschap laat de ontwikkeling van Nederland zien, vanaf de middeleeuwen tot vandaag de dag meebewegend op de behoeftes van de mensen in het gebied. Veel functies komen er samen: werken, wonen, ruimte voor recreatie en natuur. Het vormt de verbinding tussen economische kernen maar moet ook een oplossing bieden voor de steeds nijpende wateropgave.

In het rijksprogramma Groene Hart denkt het rijk, samen met de betrokken partijen in het gebied, mee over de ontwikkeling van het Groene Hart met respect voor het unieke karakter van het gebied (openheid, verkavelingspatroon, veenweide, cultureel en militair erfgoed). Het rijk heeft daarbij een Groene Hart voor ogen dat leeft en wordt gedragen door de mensen die er werken, wonen en vertoeven. Dat moet er ook toe bijdragen dat de randstadregio op de lange termijn de internationale concurrentie aan kan met andere regio's in Europa als het gaat om het bieden van een aantrekkelijk vestigingsmilieu voor bedrijven en om in te wonen.

2. Rijksdoelen

De rijksdoelen voor het Groene Hart staan, in hoofdlijnen, beschreven in de Nota Ruimte en in de nota's Agenda Vitaal Platteland, Pieken in de Delta, Nota Mobiliteit en het Actieplan Ruimte en Cultuur. De kaders uit deze nota's vormen samen de context voor dit rijksprogramma. De inhoudelijke doelstellingen voor het rijksprogramma uit de Nota Ruimte, zoals benoemd in het plan van aanpak voor het Rijksprogramma Groene Hart, luiden:

- Duurzaam behoud van de kwaliteiten in de veenweidegebieden. Er zijn scherpe en robuuste keuzen nodig om de kwaliteiten van het veenweidenlandschap duurzaam te behouden. Voor het beheer is behoud van grondgebonden veeteelt een voorwaarde;
- Goede samenhang tussen de ontwikkeling van het nationaal landschap 'Het Groene Hart' en de ontwikkeling van het nationaal landschap de Stelling van Amsterdam (gebaseerd op de internationale richtlijnen voor het Werelderfgoed) en van het nationaal landschap Nieuwe Hollands Waterlinie (uitgaande van het zogenoemde 'Linieperspectief Panorama Krayenhoff') en met de ontwikkeling van de Natte As;
- Behoud en versterking van de economische vitaliteit van het gebied. Dit vraagt om ontwikkeling van nieuwe economische dragers;
- Benutting van de kansen die het water biedt. De deelstroomgebiedsvisies moeten worden uitgevoerd, potenties kunnen o.a. worden benut in de Natte As;
- Oplossing van de steeds urgenter wordende wateropgave door onder andere benutting van functiecombinaties;
- Integratie en snelle uitvoering van de lopende strategische Groene Hartprojecten.

Verder wordt in de Nota Ruimte specifiek voor de nationale landschappen een aantal doelstellingen meegegeven:

- Behoud, beheer en, waar mogelijk, versterking van de kwaliteiten van de nationale landschappen. Daartoe zijn in de Nota Ruimte per nationaal landschap kernkwaliteiten geformuleerd die door de betrokken provincies moeten worden uitgewerkt;
- Toename van de toeristisch-recreatieve betekenis (in samenhang met de kwaliteiten);
- Ja, mits regime voor ruimtelijke ontwikkelingen; ontwikkelingen zijn mogelijk mits de kernkwaliteiten worden behouden of versterkt en binnen ruimtelijke kaders zoals migratiesaldo-nul (alleen bouwen voor eigen behoefte) en geen grootschalige verstedelijkingslocaties en bedrijventerreinen.

Provincies dienen deze doelstellingen voor ieder nationaal landschap uit te werken in streekplannen en uitvoeringsprogramma's waarbij, indien relevant, ook het in de Nota Ruimte geformuleerde bundelingsbeleid (dat per provincie moet worden uitgewerkt) moet worden betrokken.

Het Actieprogramma Ruimte en Cultuur voegt daar als uitvoeringsnota van de Nota Ruimte een rijksvoorbeeldproject aan toe met als titel Ontwerpogave rijksprogramma Groene Hart. Doelstelling van dit voorbeeldproject is behoud en versterking van het unieke open karakter van het Groene Hart via de uitwerking van een aantal specifieke ontwerpogaven.

Tot slot is het topproject Oude Rijnzone (Actieplan Bedrijventerreinen, Ministerie van Economische Zaken, 2004) terug te vinden in de gelijknamige transformatiezone. Het topproject richt zich op de herstructurering van bedrijventerreinen om zo de kwaliteit van de terreinen op niveau te brengen en te houden voor de toekomst.

De rijksdoelen en -uitgangspunten zijn vertaald in het rijksprogramma Groene Hart, dat bestaat uit een aantal projecten en thema's. In bijlage 1 zijn de onderdelen van het rijksprogramma kort beschreven.

3. Het rijksprogramma

In het rijksprogramma Groene Hart worden ontwikkelingen in het Groene Hart gestimuleerd waarbij steeds de unieke kwaliteiten van het landschap voor ogen wordt gehouden. Door het geven van duidelijkheid over de rijksdoelen, stimuleert en versnelt het programma gewenste ontwikkelingen. Het is daarmee in lijn met de sturingsfilosofie zoals beschreven in de Nota Ruimte. Daarbij verschuift het accent niet alleen van ordening naar ontwikkeling, maar ook van gedetailleerde rijkssturing naar sturing op hoofdlijnen.

Eén programma: acht projecten en twee thema's

De doelstelling van het rijksprogramma Groene Hart is gecoördineerde besluitvorming op rijksniveau zodanig dat de ontwikkelingen in het Groene Hart vorm krijgen met respect voor het unieke karakter van het gebied. Het programma draagt zorg voor synergie tussen de projecten door uit te gaan van samenhang in de ruimtelijke opgaven. De programmaleider draagt door middel van het programma zorg voor afstemming op alle niveau's: interdepartementaal, tussen rijk en provincies en waar nodig tussen provincies en andere (regionale) partijen.

Het rijksprogramma Groene Hart bestaat uit een aantal projecten en thema's. Deze zijn in bijlage 1 kort beschreven. Het rijksprogramma Groene Hart brengt samenhang tussen de rijksinzet in projecten. Een tweetal thema's komt in veel projecten voor. Deze thema's krijgen daarom in het project, zowel inhoudelijk als bestuurlijk aandacht.

In onderstaand overzicht worden de projecten en thema's benoemd en per project/thema het verantwoordelijke ministerie (tussen haakjes staan de overige betrokken ministeries) en de trekker van het project aangegeven.

PROJECT/THEMA	Trekker	Verantwoordelijk ministerie
1. Nationaal landschap Groene Hart	Provincies Zuid Holland, Utrecht en Noord Holland	LNV (VROM, V&W, OC&W)
2. Nationaal landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW)	De Liniecommissie	LNV (VROM, OC&W, V&W, Defensie)
3. Nationaal landschap Stelling van Amsterdam	Provincie Noord Holland	LNV (VROM, OC&W)
4. Westelijke Veenweidegebieden	Provincie Utrecht (Agenda westelijke veenweiden) LNV (FES-reservering)	LNV (VROM, V&W)
5. Natte As	Provincies Zuid Holland, Utrecht en Noord Holland	LNV
6. Transformatiezone (Alphen-Leiden, Oude Rijnzone)	Provincie Zuid Holland	VROM (EZ)
7. Rijn Gouwelijn Oost	Provincie Zuid Holland	V&W
8. Routeontwerp A12.	V&W	V&W
1. Water	V&W	V&W
2. Toekomst grondgebonden veehouderij.	LNV	LNV

4. Interprovinciale uitwerking van het rijksprogramma Groene Hart

Op verzoek van het rijk hebben de drie betrokken provincies (Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland) de regie van de uitwerking op zich genomen. Hiermee ligt het voortouw overeenkomstig de sturingsfilosofie van de Nota ruimte geheel in handen van de provincies. Dit interprovinciale programma wordt bestuurlijk getrokken door de Stuurgroep Groene Hart bestaande uit gedeputeerden landelijke gebied of water uit de drie Groene Hart provincies onder voorzitterschap van een gedeputeerde uit de provincie Zuid Holland.

In het interprovinciale (ontwikkelings)programma voor het Groene Hart zijn de rijksdoelen en thema's verder uitgewerkt die invulling geven aan het rijksprogramma (zoals in bijlage 1 kort beschreven.) De projecten Nieuwe Hollandse Waterlinie en Stelling van Amsterdam kennen een zelfstandige projectorganisatie. Vanzelfsprekend zijn er wel relaties gelegd tussen de drie nationale landschappen. Voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie werken vijf departementen en vijf provincies nauw samen in een Liniecommissie, die fungeert (in projectmatige zin) als opdrachtgever. De provincie Noord Holland is de opdrachtgever voor het project Stelling van Amsterdam.

4.1 Nationaal landschap Groene Hart

incl. Westelijke Veenweiden, Natte As, Oude Rijnzone/Rijn Gouwelijn en route-ontwerp A12

De opgave voor het nationaal landschap het Groene Hart is al jarenlang een openbaar discussiethema. De problematiek en de te kiezen oplossingsrichtingen zijn mede daardoor sterk politiek gevoelig. Het oplossen van de problematiek wordt daarbij bemoeilijkt doordat het gebied drie provincies betreft. Op dit moment bestaat er echter bestuurlijk grote eensgezindheid over de noodzaak van een fors aantal inrichtingsmaatregelen in het Groene Hart. Dat is een goede basis om nu een aantal noodzakelijke ontwikkelingen voor de toekomst in gang te zetten.

De problematiek in het Groene Hart wordt gekenmerkt door een aantal spanningsvelden. In de eerste plaats bestaat er voortdurend een spanning tussen de stedelijke druk (van buiten en van binnen) en de politieke wens het gebied open en groen te houden. Een tweede spanningspunt betreft de wateropgave. Hiervoor geldt enerzijds een aantal duurzaamheidsdoelen terwijl anderzijds oog moet zijn

voor de belangen van de agrarische bedrijvigheid. Tot slot is de uitwerking en borging van nagestreefde ruimtelijke kwaliteit op het uitvoeringsniveau een aandachtspunt. Waar vrij brede consensus bestaat over de kwaliteiten van het Groene Hart op een hoger schaalniveau, is de concretisering daarvan naar het projectniveau vaak een punt van discussie.

Voor het nationaal landschap het Groene Hart is het van groot belang dat deze onderwerpen in samenhang met elkaar worden benaderd. De integraliteit van de gekozen oplossingsrichtingen staat centraal in het op te leveren uitvoeringsprogramma voor dit nationale landschap. Voor alle betrokkenen is planologische duidelijkheid daarbij geboden. In de Nota Ruimte is de precieze begrenzing van het nationaal landschap Groene Hart opgenomen. Daarnaast is adequate en tijdige verankering van het beleid in streek- en bestemmingsplannen van groot belang.

Samenwerking en proces

De provincies hebben op verzoek van mij, als coördinerend minister van dit rijksprogramma, de regie voor het nationaal landschap Groene Hart op zich genomen. Hiermee ligt het voortouw overeenkomstig de sturingsfilosofie van de Nota ruimte in handen van de provincies.

Op initiatief van de drie Groene Hartprovincies hebben de 61 gemeenten en de maatschappelijke organisaties zich voorjaar 2005 georganiseerd in het Woerdens Beraad, respectievelijk het Groene Hart-Pact. De samenwerking met gemeenten is essentieel om het gewenste gebiedsgerichte maatwerk mogelijk te maken. Gemeenten hebben immers een spilfunctie in de programmering van woningbouw en maatschappelijke functies. Het Woerdens Beraad kan daarin een belangrijke faciliterende rol spelen. Bij gebiedsgerichte projecten zijn ook gebiedscoalities, zoals gebiedscommissies, belangrijke samenwerkingspartners.

Het Groene Hart Pact is een werkverband van ANWB, Zuid Hollandse Milieufederatie, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, LTO-Noord, de kamers van Koophandel en Neprom. Het Pact manifesteert zich in het ontwikkelen en uitvoeren van projecten die het Uitvoeringsprogramma Groene Hart ondersteunen.

Gezien het belang van een duurzaam watersysteem in het programma vindt er op dit moment al regelmatig overleg plaats tussen de provincies en de waterschappen in het gebied. De waterschappen sluiten op bestuurlijk niveau aan met als doel deel te nemen in projecten op het gebied van de water- en veenweidenproblematiek.

Voor de samenwerking met de vier grote steden is op initiatief van minister Dekker en mij een aantal bestuurlijke overleggen geïnitieerd. Uit deze gesprekken blijkt dat de vier grote steden de noodzaak onderkennen van duurzame relaties van de steden, vooral aan de randen, met het grotere open landschap van het Groene Hart. Daarbij benadrukken de steden dat een samenhangende benadering van de binnenstedelijke opgave en het groen in en om de stad is gewenst. Tussen de ministers, de Stuurgroep Groene Hart en de "groene" wethouders van de G4 is afgesproken dat gezamenlijk een programmaplan wordt opgesteld waarin de binnenstedelijke opgave, de opgave in de stadsranden en de opgave voor het platteland wordt geconcretiseerd.

Eind 2005 is ook de samenwerking "Groene Hart, een kloppend hart" ontstaan. Hierin werken de ondernemers op het gebied van recreatie en toerisme samen. Dit samenwerkingsverband is voortgekomen uit de deelnemers van drie Leader+-groepen. De intentie is om meer rendement uit het plattelandstoerisme te halen. Er vindt structureel overleg met de Stuurgroep Groene Hart plaats.

Resultaten: Balans, Ontwikkelingsprogramma en Uitvoeringsplan

Onder het motto "Een landschappelijk mooi, ecologisch waardevol en economisch vitaal Groene Hart" werken de provincies gezamenlijk aan de in de Nota Ruimte geformuleerde opgave. Hierover vindt regelmatig overleg met mij, als coördinerend minister, en betrokken partijen plaats. De provincies hebben hun visie en de opgave voor het Groene Hart weergegeven in een drietal werkdocumenten: Balans, Ontwikkelingsprogramma en Uitvoeringsplan. Deze drie documenten zijn verschenen in maart 2005, november 2005, respectievelijk mei 2006. Het Uitvoeringsprogramma Groene Hart van de provincies wordt in het najaar van 2006 verwacht. (Zie ook het overzicht op de volgende bladzijde.)

Met dit drieluik hebben de provincies aangegeven welke ambities er liggen voor het Groene Hart. In de plannen voor het nationaal landschap Groene Hart staan kwaliteit en openheid van het landschap voorop. Verstedelijking kan slechts zeer selectief plaatsvinden.

Documenten voor het Nationaal landschap Groene Hart

De Balans van het Groene Hart (mrt 2005)
Ontwikkelingsprogramma voor het Groene Hart (nov 2005)
= *Visie en Ontwikkelingsperspectief*
Uitvoeringsplan voor het Groene Hart (mei 2006)

Uitvoeringsprogramma voor het Groene Hart (najaar 2006)
Kwaliteitsatlas
Economisch Actieplan

Het Groene Hart is onlosmakelijk onderdeel van de Randstad. Om het Groene Hart zijn rol in de Randstad optimaal te laten vervullen, is actief ontwikkelen nodig. Hiertoe is als onderdeel van het Ontwikkelingsprogramma een Ontwikkelingsperspectief opgesteld. In het Ontwikkelingsperspectief is op basis van de lagenbenadering uit de Nota Ruimte een kwaliteitszoning voor het Groene Hart uitgewerkt (zie bijlage 2).

De kaart die hierdoor is ontstaan is bedoeld als leidraad voor de provincies bij onder meer de samenwerking met publieke en private partners in het Groene Hart, het investeringsbeleid en de communicatie. De intentie is dat dit ontwikkelingsperspectief tevens een inspiratiebron vormt voor andere initiatiefnemers in het Groene Hart.

De provincies onderscheiden 4 accenten voor de toekomst van het Groene Hart:

1. Het Groene Hart nationaal en internationaal op de kaart;
2. Groene Hart-kwaliteit bij wonen en werken;
3. Transitie van de veenweidegebieden;
4. Een nieuwe toekomst voor de droogmakerijen.

Om in het Groene Hart de aandacht bij de benoemde accenten te kunnen leggen bestaat de noodzaak om uiterst selectief te zijn. Daartoe zijn er tien zogenaamde icoonprojecten onderkend waar de provincies met name op inzetten. Daarnaast zijn er drie projecten benoemd die de status icoon kunnen verdienen en nog 21 andere projecten gedefinieerd.

Iconen zijn projecten die door de provincies als essentieel worden beschouwd voor het slagen van het Ontwikkelingsprogramma vanwege hun ruimtelijke betekenis of vanwege het mobiliseren van het netwerk dat nodig is voor de uitvoering. De iconen laten de gewenste kwaliteit van het gebied zien; ze bepalen de standaard voor toekomstige ontwikkelingen in het Groene Hart.

De icoonprojecten zijn (bijlage 3 geeft een korte beschrijving van de icoonprojecten):

Het Groene Hart nationaal en internationaal op de kaart

1. Organisatie voor merk en marketing
2. Recreatief routenetwerk

Groene Hart-kwaliteit bij wonen en werken

3. De Groene Uitweg
4. Venster Bodegraven-Woerden
5. Oude Rijnzone

Transitie van veenweidegebieden

6. Natte As
7. De Venen

8. Krimpenerwaard
- Een nieuwe toekomst voor droogmakerijen:*
9. Horstermeerpolder
10. Groot-Mijdrecht Noord

De projecten die de status van Icoonproject kunnen verdienen volgens bovenstaande criteria maar zich nog moeten bewijzen zijn:

- Regionaal bedrijventerrein Schelluinen-West;
- De Vechtstreek;
- Boomteeltplan Boskoop.

Op de website www.groene-hart.nl kunt u de opgeleverde producten (de Balans, het Ontwikkelingsprogramma en het Uitvoeringsplan) voor het Groene Hart downloaden.

Rijksreactie

De provincies Noord Holland, Utrecht en Zuid Holland hebben in hun plannen een grote ambitie voor de gewenste ontwikkelingen in het Groene Hart verwoord. Met de Balans, het Ontwikkelingsprogramma en het Uitvoeringsplan is op adequate wijze invulling gegeven aan de Nota Ruimte. De plannen zijn in goed overleg met het rijk tot stand gekomen, onder voorbehoud van financiële dekking. De plannen bestaan uit:

- Het Ontwikkelingsperspectief (kaartbeeld en visie) als uitwerking van de opgave uit de Nota Ruimte;
- De vier benoemde uitvoeringsaccenten met daarin de prioriteitstelling door middel van de aangegeven Icoonprojecten;
- Een naar schatting totaal investeringsbedrag van € 1,76 miljard op de lange termijn, voor de uitvoering van de ambities in de plannen voor het Groene Hart, op te brengen door rijk, provincies, gemeenten, waterschappen, private partijen en EU. Op de kortere termijn (tot 2013) wordt door de provincies en andere overheden een investeringsbedrag van € 1 miljard gewenst om de ambities tot stand te brengen.

Het rijk kan het ontwikkelingsperspectief en de 4 benoemde uitvoeringsaccenten kwalitatief onderschrijven.

Het rijk kan op dit moment € 368 miljoen bijdragen. Het kabinet stelt vast dat met de bijdrage van andere overheden het totaalbedrag nog lang niet op het gewenste niveau is.

Met het Uitvoeringsplan is een eerste stap gezet om de ambities uit het Ontwikkelingsprogramma te concretiseren. In de schriftelijke rijksreactie op het Ontwikkelingsprogramma en de mondelinge reactie op het Uitvoeringsplan is gevraagd nader te concretiseren en te faseren. In het nog op te leveren Uitvoeringsprogramma zal o.a. de financiële onderbouwing voor de nagestreefde ambities en de vormgeving van de uitvoeringsorganisatie moeten blijken.

In het Uitvoeringsplan voor het nationaal landschap het Groene Hart wordt een grote hoeveelheid projecten voorbereid of is in ontwikkeling. De provincies werken er hard aan deze ambities te realiseren. Er ligt immers nog een grote opgave om de daadwerkelijke uitvoering van de plannen in het Groene Hart te realiseren, vooral omdat sprake is van complexe opgaven met zeer veel betrokkenen met uiteenlopende belangen.

De belangrijkste inhoudelijke punten die de provincies nog nader zullen moeten uitwerken zijn de volgende.

- De kernkwaliteiten die in de Nota Ruimte voor het Groene Hart zijn geformuleerd moeten nog nader worden uitgewerkt. De kwaliteitszoning in het Ontwikkelingsprogramma is weliswaar een eerste stap, maar moet worden gedetailleerd en geoperationaliseerd. Vooral aandacht voor de ontwerp kwaliteit bij ontwikkelingen in het Groene Hart is belangrijk. Daarbij zou meer moeten worden aangesloten bij initiatieven van rijkszijde, zoals de ontwikkeling van panorama's in open gebieden als onderdeel van het voorbeeldproject Routeontwerp. Inmiddels is het

proces in gang gezet om te komen tot een systeem van formulering en borging van kwaliteiten. Het resultaat daarvan wordt neergelegd in een Kwaliteitsatlas Groene Hart. Het kabinet denkt in dat verband aan een pool van externe deskundigen (zoals bij de Nieuwe Hollandse Waterlinie). Zij zullen project-, gebied- of themagericht op basis van concrete kwaliteitsuitgangspunten projecten op uitvoeringsniveau ondersteunen of begeleiden. Initiatieven op dit vlak zullen van rijkszijde worden ondersteund.

- De rijksuitgangspunten met betrekking tot stedelijke (rode/grijze) ontwikkelingen moeten worden uitgewerkt. Voor het niveau van het nationaal landschap (migratiesaldo-nul) en op het niveau van de afzonderlijke provincies (bundelingsbeleid) is deze nog niet voorhanden. Daarbij vormt de begrenzing van het Groene Hart, zoals in de Nota Ruimte is aangegeven, een hard uitgangspunt.
- De voortgang van de projecten in het Groene Hartprogramma kan en moet beter. Aan sommige projecten wordt al erg lang gewerkt of wordt weinig voortgang geboekt, zoals de Venen en de Natte As. Andere belangrijke projecten worden niet voortvarend genoeg opgepakt, zoals het venster Bodegraven - Woerden en de Oude Rijnzone. Tenslotte valt op dat enkele Groene Hart-brede thema's nog niet of onvoldoende zijn uitgewerkt, zoals ontwikkelruimte voor woningbouw en nieuwe economische dragers. Deze thema's worden in een laatste hoofdstuk van het Uitvoeringsplan alleen nog agenderend opgevoerd. Het zal nog de nodige inspanning van de drie provincies (en andere partijen) vragen om op korte termijn tot uitvoeringsgerede projecten te komen;
- Het rijk vraagt de provincies en gemeenten aandacht voor een goede en tijdige verankering van het beleid in streek- en bestemmingsplannen en de handhaving hiervan. Dat is een punt van zorg, mede naar aanleiding van een onderzoek naar actualiteit van bestemmingsplannen in het Groene Hart. De minister van VROM heeft de Tweede Kamer daarover per brief d.d. 18 april 2006 geïnformeerd en zal de Tweede Kamer vóór 1 november 2006 informeren over resultaten van aanvullend onderzoek en over de wijze waarop deze kwestie met provincies en gemeenten wordt opgepakt.
- Bij veel projecten ontbreekt een overtuigende financiële onderbouwing. Dat is vooral een probleem bij die projecten die (gezien de rijksuitgangspunten) een voorbeeldfunctie zouden kunnen vervullen, zoals de Oude Rijn Zone, het venster Bodegraven – Woerden en Groot Mijdrecht Noord. Duidelijk is dat een degelijke financiële onderbouwing van projecten een voorwaarde is voor een rijksbijdrage.

Aandachtspunten en beslispunten

Met de door de provincie opgeleverde producten en de reactie van het rijk daarop zijn er een groot aantal richtinggevend ontwikkelingen voor het Groene Hart in werking gezet. Voor het rijk zijn er daarbij nog enkele aandachtspunten die zij van belang acht bij de nadere uitwerking door de provincies. Een belangrijk beslispunt ligt er nog bij de financiering van het uitvoeringsprogramma voor het Groene Hart.

Planologische duidelijkheid

In het ontwikkelingsprogramma is de kwaliteitszoning voor het Groene Hart nader uitgewerkt en ingevuld. Op basis van bodemsamenstelling en hoogteligging is een landschappelijke zoning voor het Groene Hart opgesteld, waarin naast een drietal verschillende veengebieden, drie typen droogmakerijen en rivieroeverwallen worden onderscheiden. Op deze bodemkaart zijn vervolgens de verschillende gebruiksfuncties geprojecteerd.

De kaart die hierdoor is ontstaan is geen blauwdruk maar bedoeld als leidraad om de ontwikkelingen in het gebied richting te geven.

Wat betreft de kwaliteitszoning geeft het gepresenteerde ontwikkelingsperspectief een goed overzicht op macroniveau. Invulling van dit ontwikkelingsperspectief met het principe 'functie volgt peil' geeft indicaties voor de ligging van de natte as, transitiegebieden en voor de plekken waar de grondgebonden landbouw zich kan ontwikkelen. Het rijk vraagt de provincies deze indicaties nader uit te werken en te concretiseren. Het rijk vindt het daarbij van groot belang

dat er bij de bewoners en ondernemers in het gebied duidelijkheid ontstaat over de mogelijkheden die dit aan hen biedt.

Verder vindt het rijk het van groot belang dat de uitwerking van de kwaliteitszoning bij de uitvoering tot op het gemeentelijk niveau wordt geborgd. Zoals eerder aangegeven wordt daarbij gedacht aan het inschakelen van externe expertise. Het rijk vraagt aan de provincies om initiatieven hieromtrent te ontwikkelen.

Westelijke Veenweiden

In grote delen van het westelijk veenweidegebied in het Groene Hart en in Laag Holland zijn ingrijpende maatregelen nodig om de voortgaande bodemdaling en de versnippering van het watersysteem tegen te gaan. Deze problematiek wordt steeds nijpender gezien in het licht van de grotere dynamiek in aan- en afvoer van water als gevolg van de klimaatsveranderingen. De klassieke weg waarbij het waterpeil wordt aangepast aan het grondgebruik (peil volgt functie) zal steeds meer veranderen in 'functie volgt peil'. De uitwerking van 'functie volgt peil' gebeurt gebiedsgericht met mogelijkheden van maatwerk.

Dit betekent op hoog schaalniveau dat bij nieuwe landinrichting het aantal peilvakken zal verminderen en de omvang van de peilvakken groter zal worden en in sommige gebieden met een snelle bodemdaling het peil verhoogd zal worden. Per gebied zal één peil de situering van functies bepalen. Het grondgebruik wordt aangepast aan de bodemsamenstelling, de hoogteligging en de snelheid van bodemdaling: landbouw op de hogere, minder zettingsgevoelige gronden en natuur in de lagere veelal meer zettingsgevoelige gronden. Voor de gebiedsgerichte uitwerking van "functie volgt peil" is het nodig dat er flexibel omgegaan kan worden met de positionering van de landbouw op deze gronden.

In gebieden zonder nieuwe landinrichting zal minder grootschalig worden ingegrepen. Wel zal binnen de huidige functies gekeken worden naar noodzakelijke ingrepen als het vernatten van de diepste putten.

Het remmen van de bodemdaling en het verbeteren van het watersysteem zijn in de Nota Ruimte door het rijk (VROM, V&W en LNV) onderkend als zeer belangrijke doelen in het westelijke veenweidegebied. Het rijk is in de veenweiden nadrukkelijk betrokken bij de opgave door het beschikbaar stellen van middelen en door flankerend beleid op gebied van bijvoorbeeld natuur en door het inzetten van de regeling Landbouw met een Natuurlijke Handicap. Het kabinet daagt voor het inzetten van middelen de provincies en andere regionale partijen uit om met concrete uitvoeringsgerede projecten te komen.

Om de benodigde transitie en herstructurering te faciliteren is bij het indienen van de Nota Ruimte een aanvraag ingediend voor een bijdrage uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES). Door het kabinet is €250 miljoen gereserveerd voor de periode 2007-2010 en €750 miljoen voor de periode 2011-2014 voor de Nota Ruimte projecten.

Grondgebonden landbouw/(melk)veehouderij

De landbouw is vanouds de belangrijkste economische drager van het landschap in het Groene Hart en Laag Holland. Daarnaast hebben de boeren zich ontwikkeld als de belangrijkste beheerders van het groene erfgoed. De melkveehouderij levert een belangrijke bijdrage aan het behoud en de ontwikkeling van de kernkwaliteiten in het gebied zoals de openheid en het verkavelingspatroon en de cultuurhistorisch waardevolle bebouwing(slinten).

Nog meer dan in de rest van Nederland heeft de melkveehouderij in het westelijk veenweidegebied te maken met veranderende omstandigheden. Voor het rijk blijft de landbouw de belangrijkste vorm van landgebruik, zowel in de veenweidegebieden als in de droogmakerijen. Om in delen van de veenweiden het perspectief in de melkveehouderij te behouden zijn ingrijpende vernieuwingen nodig gericht op grotere heterogeniteit in drooglegging op bedrijfs- en gebiedsniveau. Daartegenover zijn er ook aanzienlijke delen van het gebied waar er alle reden is om vertrouwen te hebben in de toekomst van de melkveehouderij. De toekomst wordt immers bepaald door ondernemers.

Het kabinet vraagt de provincies de positie van de grondgebonden landbouw uitdrukkelijk mee te nemen in het uitvoeringsprogramma voor het Groene Hart.

Natuur

De transitie van de westelijke veenweiden kan ook ingrijpende gevolgen hebben voor de natuur in dit gebied. Voor de gebiedsgerichte uitwerking van 'functie volgt peil' is het nodig dat er flexibel omgegaan kan worden met de positionering van de natuurdoelen in dit gebied. Het rijk vraagt om nauw overleg met de provincies om de natuuropgaven in dit gebied te realiseren.

LNH-regeling

Volgens de afspraken in het kader van de Agenda Westelijke Veenweiden (juni 2004) is ongeveer 40.000 ha in het westelijk veenweidegebied aangewezen voor de EU-regeling voor landbouw met een natuurlijke handicap. Het betreft de gebieden waar het veenpakket nog minimaal 1,20 meter dik is, een minerale laag van minder dan 40 cm op het veenpakket ligt en de maximum drooglegging gemiddeld 60 cm of minder is.

De bedrijven zullen naar verwachting vanaf 2007 een toeslag van €94 per ha per jaar ontvangen. De mogelijkheid bestaat dat andere overheden als provincies en waterschappen dit aanvullen tot een gemiddelde van €150/ha/jr met een maximum van €250/ha/jr.

Het kabinet roept de decentrale overheden op om gezien het voortschrijdend inzicht rond maximaal haalbare waterpeilen de peilhoogte van – 60 cm op te trekken in de komende jaren. Verder wordt gevraagd om door middel van de aanvulling te stimuleren dat het waterpeil op een hoger niveau dan maximaal – 60 cm gemiddeld komt te liggen.

Ontwikkelruimte woningbouw en bedrijfslocaties

In lijn met de uitgangspunten van de Nota Ruimte is woningbouw voor de eigen bevolking mogelijk tot een maximum van migratiesaldo-nul. Dit betekent voor het Groene Hart dat maximaal 35.700 nieuwe woningen gebouwd kunnen worden. Verder is er ruimte voor ontwikkeling van de aanwezige regionale en lokale bedrijvigheid. Grootschalige verstedelijkingslocaties en -bedrijventerreinen zijn niet toegestaan, evenals grenscorrecties.

Het algemene uitgangspunt dat daarbij wordt gehanteerd is "kwaliteit gaat voor kwantiteit". Bij ontwikkelingen in de transformatiegebieden, zoals de Oude-Rijnzone, dienen de kernkwaliteiten van het Groene Hart (openheid, cultuurhistorische structuren) nadrukkelijk gerespecteerd te worden. Het beleid m.b.t. de 'vensters' dient met kracht te worden uitgevoerd.

Voor het rijk is de inpassing van de rode en grijze ontwikkelingen in het gebied een belangrijk aandachtspunt. In de gepresenteerde documenten wordt onvoldoende duidelijk uitgewerkt waar de provincies ruimte willen bieden aan rode en grijze ontwikkelingen en waar/in welke situaties die ruimte wordt ingeperkt ten behoeve van instandhouding en versterking van de kernkwaliteiten.

Het rijk vraagt uitdrukkelijk aan de provincies om deze opgave in te vullen door middel van een woningbouwprogramma en een economisch actieplan die sturen op de gewenste ontwikkelingen in het Groene Hart. De op te stellen Kwaliteitsatlas kan daarbij een richtinggevend instrument zijn. Hiermee moet duidelijk worden waar de provincies wel en niet willen bouwen, welke economische activiteiten gewenst zijn en hoe de kernkwaliteiten van het Groene Hart (openheid, cultuurhistorische structuren) worden gerespecteerd..

Financiering

In het conceptuutvoeringsplan tonen de drie Groene Hart-provincies grote ambities voor het Groene Hart. Een doorrekening van deze plannen laat een investeringsbehoefte van €1,76 miljard voor de komende jaren zien. Het kabinet heeft kennis genomen van de ambities van de provincies. Het rijk heeft daarbij aangegeven dat concretisering en fasering van de plannen een voorwaarde is om tot een goede uitvoering te komen. Duidelijk is ook dat het totale gewenste bedrag niet beschikbaar is.

In het bestuurlijk overleg tussen rijk en provincies op 24 april 2006 is de optie besproken om op de kortere termijn (tot 2013) € 1 miljard in het Groene Hart te investeren. In bijlage 4 wordt een kort overzicht gegeven van het door de provincies opgestelde investeringsprogramma. In deze bijlage is tevens een overzicht opgenomen welke bedragen het rijk op dit moment beschikbaar heeft voor het Groene Hart.

Voor de financiering van het rijksprogramma Groene Hart zijn een aantal financieringsbronnen beschikbaar. Zo wordt ruim € 300 mln. ten behoeve van het nationaal landschap Groene Hart ingebracht door andere overheden (provincies, waterschappen, gemeenten, EU).

De beschikbare bijdrage van het rijk in de komende jaren ziet er als volgt uit.

- € 200 miljoen wordt gedekt door het ILG voor de periode 2007-2013.
- Ook gedekt zijn de voor 2006 en 2007 toegezegde middelen voor het Groene Hart uit de motie Dittrich en de Kwaliteitsimpuls Groene Hart voor de periode 2007-2013. Tezamen levert dit € 50 mln op.
- € 35 miljoen voor de veenweidegebieden voor de periode 2007-2011, onder voorwaarde dat de onderliggende projecten een positieve maatschappelijke kosten-batenanalyse hebben.
- Het Kabinet heeft 100 miljoen euro extra beschikbaar gesteld naast de al eerder gereserveerde 900 miljoen euro voor de uitvoering van de Nota Ruimte in de periode 2011-2014. Hiermee is uit het FES-fonds voor de uitvoering van deze Nota in totaal 1 miljard euro beschikbaar gesteld. Deze middelen zijn beschikbaar naast de reguliere sectorale departementale middelen en de middelen specifiek voor de problematiek van het Groene Hart. In het Kabinet is afgesproken dat voor de periode 2007-2010 € 250 miljoen versneld bestemd wordt voor de uitvoering van integrale gebiedsontwikkelingsprojecten, onder andere Greenports en projecten voor de uitvoering van de programma-aanpak. In de periode 2011-2014 is de resterende € 750 miljoen beschikbaar voor deze integrale gebiedsontwikkeling.
Voor vaststelling van de projecten die in aanmerking kunnen komen voor besteding uit deze in totaal € 1 miljard zal de daartoe bestemde procedure worden gevolgd. Enkele projecten bevinden zich reeds in de uitwerkingsfase, ook zijn reeds enkele projecten voorgedragen voor de verkenningsfase.
- Voor een eerste fase van projecten uit de Groene Uitweg is in de Noordvleugel een reservering gemaakt van € 83 miljoen. De daadwerkelijke realisatie van de projecten in de Groene uitweg zal plaatsvinden nadat de hoofdkeuze over de Planstudie Schiphol-Amsterdam-Almere is gemaakt.

In het gebied zal verder zoveel mogelijk worden mee gekoppeld met de infrastructurele projecten van V&W, dit speelt met name bij de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Vanuit OC&W is daarnaast regulier geld beschikbaar voor de instandhouding van monumenten en cultureel erfgoed. Tot slot kan naar verwachting een deel van de financiering uit de markt worden gegeneereerd.

4.2 Nationaal landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW)

De Nieuwe Hollandse Waterlinie is in de beleving van Nederlanders (cultuurhistorisch en recreatief) en buitenlanders (toerisme) een herkenbaar, samenhangend gebied met enkele specifieke attracties en heeft actuele betekenis in de ruimtelijke ordening als ooststrand van het Groene Hart. De NHW is een cultuurhistorische structuur met een bovenregionale schaal.

Het nationale project en nationaal landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie heeft tot doel om het voormalige verdedigingsstelsel te behouden, mede door nieuwe functies toe te voegen. Het project is in verschillende rijksnota's erkend als project van nationaal belang:

- de NHW is in de Nota Belvédère uit 1999 opgenomen als nationaal voorbeeldproject;
- de NHW is één van de voorbeeldprojecten in het Actieprogramma Ruimte en Cultuur;
- de NHW is in de Nota Ruimte uit 2005 opgenomen als één van de 20 nationale landschappen;
- De voordracht van de NHW als UNESCO werelderfgoed is in voorbereiding.

Het project NHW is urgent, omdat de linie onder druk staat van stedelijke ontwikkelingen, bijvoorbeeld in de Gooi- en Vechtstreek (onder meer Bloemendalerpolder, A6-A9) of in het gebied rondom Utrecht. Er zal snel moeten worden beslist hoe toekomstige verstedelijkingsplannen worden ingepast in de Waterlinie, waarbij de ambitie is om de structuur van de Linie als ordenend principe te hanteren. Daarnaast dreigt de verdedigingslinie door achterstallig onderhoud zodanig in verval te raken, dat de kernkwaliteiten verloren dreigen te gaan en dat daarmee de potentie en aantrekkelijkheid van objecten voor private investering verminderen.

Samenwerking en proces

Het project Nieuwe Hollandse Waterlinie is een samenwerkingsproject. Het project brengt alle overheden bijeen die werken aan de NHW. Dat zijn 5 ministeries, 5 provincies, 26 gemeenten en 3 waterschappen. De samenwerking tussen de eerstverantwoordelijke partijen voor de uitvoering (ministeries en provincies) is in 2005 vastgelegd in een bestuurlijk convenant.

Het samenwerkingsverband opereert onder auspiciën van de Liniecommissie. De Liniecommissie laat zich adviseren door een kwaliteitsteam bestaande uit deskundigen, waaronder de rijksadviseur voor het landschap. Het projectbureau NHW zorgt voor de ambtelijke ondersteuning. Private partijen, maatschappelijke organisaties en burgers zijn betrokken bij het project, zowel op linieniveau, als op enveloppeniveau.

In de bestuursovereenkomst voor de NHW die in 2005 is gesloten tussen rijk en betrokken provincies, is ook voor de uitvoering een verantwoordelijkheidsverdeling gemaakt. Daarbij is onderscheid gemaakt in een aantal gebiedsenveloppen en een rijksenveloppe. Binnen de enveloppen zijn overeenkomsten tussen provincies, gemeenten en waterschappen opgesteld. Het rijk is nadrukkelijk ook verantwoordelijk voor meer samenhang van de Waterlinie. Rijksbescherming en instandhouding van de afzonderlijke rijksmonumenten zijn aan elkaar verbonden (monumentenwet). Veel van de forten en andere verdedigingswerken zijn rijkseigendom. Ook is er op kleine schaal eigendom van grond bij rijksvastgoeddiensten.

Resultaten: Panorama Krayenhoff en Bestuursovereenkomst

In het Linieperspectief Panorama Krayenhoff en de daaruit volgende bestuursovereenkomst Nieuwe Hollandse Waterlinie is de nationale ambitie en uitvoeringsstrategie voor de NHW verwoord. De uitvoeringsambities zijn als volgt geformuleerd:

1. Versterken van een herkenbaar waterlinieprofiel (de ruimtelijke ontwikkeling en vormgeving);
2. Ontwikkelen en profileren van de waterlinie als een liefhebberslandschap (de hoofden en de harten);
3. Realiseren van maatschappelijk en economisch duurzame bestemmingen voor de waterlinie (duurzaam gebruik).

Deze ambities sluiten aan bij de kernkwaliteiten die de Nota Ruimte noemt voor het nationaal landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie:

- een samenhangend systeem van forten, dijken, kanalen en inundatiekommen;
- een groen en overwegend rustig karakter;
- openheid.

Deze kernkwaliteiten komen vooral terug in de eerstgenoemde ambitie, de versterking van een herkenbaar waterlinieprofiel. De beide andere ambities zijn voorwaardelijk om de gewenste (landschaps)kwaliteit gedurende lengten van jaren vast te houden.

In de bestuursovereenkomst (september 2005) zijn de volgende resultaten voor 2020 geformuleerd:

- de Nieuwe Hollandse Waterlinie is in de beleving van Nederlanders (cultuurhistorisch en recreatief) en buitenlanders (toerisme) een herkenbaar, samenhangend gebied met enkele specifieke attracties en heeft actuele betekenis in de ruimtelijke ordening als ooststrand van het Groene Hart;
- de kenmerkende onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie als bedoeld in het Linieperspectief zijn door het ruimtegebruik duurzaam gegarandeerd en planologisch veiliggesteld;
- alle fysieke, kenmerkende onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie als bedoeld in het Linieperspectief zijn duurzaam behouden, bereikbaar en waar nodig onderling verbonden;
- in een deel van de fortcomplexen zijn eigentijdse functies ontwikkeld;
- in het liniegebied zijn ook andere ruimtelijke ontwikkelingen die het beeld (door bijvoorbeeld waterberging en ruimtelijke (groen/rode) verdichting) en de continuïteit (bijvoorbeeld recreatieve ontsluiting en natuurontwikkeling) van de Nieuwe Hollandse Waterlinie versterken, gerealiseerd;
- de hoofdverdedigingslijn, de open velden, de liniegezichten en de verdichtingsvelden zijn hierbij kaderstellend;
- er zijn locaties waar de historie en de werking van de Nieuwe Hollandse Waterlinie kan worden gedemonstreerd (virtueel en/of fysiek);
- de Nieuwe Hollandse Waterlinie heeft de status van UNESCO - werelderfgoed;
- er is een organisatie die de duurzame instandhouding van de Nieuwe Hollandse Waterlinie waarborgt.

Het project NHW kan rekenen op een groot bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak. Het rijk acht het project van nationaal belang. Het Linieperspectief 'Panorama Krayenhoff' uit 2004 is ondertussen in een groot aantal streek- en bestemmingsplannen verwerkt.

Rijksreactie

De plannen van de liniecommissie voor het nationaal landschap NHW worden qua ruimtelijke uitwerking door het kabinet onderschreven. Voorts verleent het rijk actief ondersteuning aan de Liniecommissie om deze plannen realiseerbaar te maken ondermeer via de nog in ontwikkeling zijnde faciliteit van het Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf en actieve ondersteuning van het projectbureau. Voor het behoud en de ontwikkeling van deze structuur van forten, verdedigingswerken en schoots- en inundatievelden is en blijft vanwege zijn complexiteit en schaal rijksbetrokkenheid noodzakelijk. De kernkwaliteiten van dit nationale landschap zijn uitgewerkt en het ingestelde kwaliteitsteam garandeert dat de samenhang in de linie voortdurend in beeld blijft bij de uitwerking van regionale en lokale ontwikkelingsopgaven.

Het Uitvoeringsprogramma voor de totale waterlinie is nog niet klaar bij oplevering van deze brief. Vanzelfsprekend zal het rijk een passende reactie geven bij de oplevering van dit product waarbij de ambities en projecten vooral worden getoetst aan de bijdrage aan de te behalen rijksdoelen in dit nationale landschap.

De beschikbare middelen bij de betrokken overheden, waaronder het rijk, zijn niet toereikend om het project volgens de ambities te realiseren. Dat blijkt uit de (voorlopige) uitvoeringsprogramma's die de locale en regionale besturen per enveloppe hebben opgesteld. De komende tijd zullen de ambities in lijn moeten worden gebracht met de beschikbare middelen.

Aandachtspunten

Voor de verder uitwerking van dit project zijn er voor zowel het rijk zijn als voor de Liniecommissie enkele aandachtspunten die de noodzakelijke zorg vragen.

Vaandelprojecten (in hoog dynamische gebieden)

In het plangebied komen locaties voor waar op korte termijn besluitvorming over complexe ruimtelijke ontwikkelingen aan de orde is. Deze gebiedsontwikkelingen met voorbeeldwerking voor de gehele waterlinie worden 'vaandelprojecten' genoemd. Voorbeelden hiervan zijn: Rui-

genhoek (noordrand van Utrecht – infrastructuur, waterberging, recreatie) en Munnikenland (nabij Slot Loevestein - relatie met Ruimte voor de Rivier). Op 21 juni j.l. zijn voor dit laatste gebied heldere afspraken gemaakt om de NHW-plannen gecombineerd uit te werken met het project Ruimte voor de Rivier; het gaat hierbij vooral om natuurontwikkeling; veiligheid rivier; cultuurhistorie en waterberging. Bij dergelijke gebiedsontwikkelingen is de rol van het rijksbeleid van grote invloed (b.v. rijksinfrastructuur, besluiten over woningbouw).

UNESCO

In de in 2005 ondertekende bestuursovereenkomst is plaatsing van de NHW op de UNESCO-lijst van Werelderfgoed als doel geformuleerd. Er wordt nu op aangestuurd om de NHW voor te dragen als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam die al de status van UNESCO Werelderfgoed bezit. Naar verwachting zal het Kabinet begin 2007 de Tweede Kamer informeren over de toekomstige werelderfgoed-voordrachten, na consultatie van de Raad voor Cultuur en de Raad voor het Landelijk Gebied.

Financiering NHW

Voor de totale ambitie (periode tot 2020) is op dit moment nog geen door de Liniecommissie geaccordeerde investeringsraming beschikbaar. Wel tekenen zich de volgende lijnen af. Op basis van enveloppeplannen is voor de totale periode tot 2020 ca 550 mln nodig aan investeringsbedrag, waarvan een nog onbekend beperkt deel uit de markt te financieren is. Voor de periode t/m 2013 is de raming het meest concreet en onderbouwd: ca. 246 mln euro.

In de enveloppen worden voor de eerste ILG-periode in eerste instantie gekozen voor het uitvoeren van concrete projecten die met name het fysieke waterlinieprofiel versterken en de toegankelijkheid vergroten. Dit leidt tot een groot scala aan uitvoerbare projecten met een benodigde investering van circa 246 miljoen euro. Het grootste deel hiervan wordt beoordeeld (circa 192 miljoen euro) als additioneel geld wat niet in het huidige ILG-budget zit. De dekking van deze investering is nog niet in detail uitgesplitst naar bijdragende partij maar uitgangspunt is *grosse modo* een verdeling van 50% rijk en 50% regio.

Het kabinet wacht de definitieve investeringsraming van de liniecommissie af alvorens met een definitief standpunt over de financiering van de NHW te komen.

4.3 Nationaal landschap Stelling van Amsterdam

Het nationaal landschap de Stelling van Amsterdam heeft een regionaal karakter. De Stelling ligt bijna geheel in de Provincie Noord Holland. Een zeer beperkt deel is gelegen in de provincie Utrecht. De Stelling blinkt naast haar cultuurhistorische waarden uit door haar landschappelijke schoonheid tusschen van een sterk verstedelijkte omgeving: op 15 kilometer van Amsterdam ligt een relatief open, rustige en ontspannen landschapszone waar de stedelijke dynamiek nog weinig vat op heeft gekregen.

Voor de Stelling van Amsterdam is door de provincie Noord Holland is een lange termijnperspectief tot 2020 en een gebiedsprogramma voor de periode 2005-2008 opgesteld.

Samenwerking en proces

Binnen de Provincie Noord Holland is een programmabureau gevormd die een belangrijke stimulerende en faillerende rol richting de uitvoering vervult. Het programmabureau stimuleert verder de samenwerking tussen de provincie Noord Holland en andere partijen die belang hebben in de Stelling, zoals gemeenten, waterschappen, natuurbeherende organisaties, eigenaren en beheerders. Gezien het feit dat de Stelling een project met een regionaal karakter is, is de betrokkenheid van de rijksoverheid beperkt. Voor de Stelling is afstemming met andere, deels overlappende, nationale landschappen Laag Holland, Groene Hart en Nieuwe Hollandse Waterlinie essentieel.

Als één van de nationale landschappen deelt de Stelling mee in de gelden die via het ILG beschikbaar komen.

Resultaten: Gebiedsprogramma (=uitvoeringsprogramma)

De Stelling van Amsterdam is onderdeel van het streekplan Noord Holland. In het Gebiedsprogramma is het beleid uit het streekplan nader en tevens integraal uitgewerkt. Voor de lange termijn zijn de provinciale ambities uitgewerkt in concrete doelstellingen met bijbehorende resultaatverwachting.

Voor de periode 2005-2008 biedt het programma een concreet uitvoeringskader.

Voor de ruimtelijke inrichting van de Stelling is het volgende streefbeeld van belang:

“Om de Stelling van Amsterdam te kunnen behouden zal deze beter zichtbaar en bruikbaar moeten worden gemaakt, zonder zijn sfeer van geheimzinnigheid te verliezen. De betekenis van de Stelling voor de huidige samenleving zit vooral in de ervaring dat er zo dichtbij de stad nog een echt buiten aanwezig is, waar stilte heerst, waar de omgeving groen is en waar veranderingen langzaam gaan.”

In het Gebiedsprogramma zijn voor 2020 de volgende resultaten voor de Stelling van Amsterdam, geformuleerd:

- De Stelling is in de beleving van Nederlanders en buitenlanders een herkenbaar, samenhangend gebied met enkele specifieke attracties. Het gebied is wezenlijk versterkt door het toevoegen van nieuwe blauwgroene en rode functies. In het Streekplan Noord-Holland Zuid is de omvang en de aard daarvan aangegeven.
- De meerderheid van de fortcomplexen kent een goede publieke toegankelijkheid.
- De economische benutting van de Stelling is versterkt. Er zijn nieuwe economische activiteiten toegevoegd, die tezamen met de vergrootte publieke toegankelijkheid, een aantoonbare economische impuls voor de Stellingzone betekenen.
- In elk van de drie deelgebieden Noord, West en Zuid is minimaal één locatie waar de historie en de werking van de Stelling, alsmede de huidige waarden kunnen worden gedemonstreerd. Eén van deze locaties geldt daarbij als (inter)nationaal bezoekerscentrum.
- Het merendeel van de kenmerkende onderdelen van de Stelling van Amsterdam – hoofdverdedigingslijn, fortterreinen, kringenwetboerderijen, inundatiewerken en (gedeelten van) de inundatiegebieden - zijn goed bereikbaar en onderling verbonden door diverse recreatieve routes.
- De Stelling heeft als Werelderfgoed actuele betekenis in de ruimtelijke ordening rond de hoofdstad. De kenmerkende onderdelen van de Stelling zijn door het ruimtegebruik duurzaam gegarandeerd en planologisch vastgelegd.
- Het beheer en de exploitatie van de kenmerkende onderdelen zijn op duurzame wijze verzekerd.

Rijksreactie

Door het sterk regionale karakter van dit project toetst het rijk het opgeleverde gebiedsprogramma slechts op de afspraken die zijn gemaakt voor alle nationale landschappen. Het gebiedsprogramma voor de Stelling van Amsterdam biedt een concreet uitvoeringskader voor de korte termijn. De financiering van het programma, een primaire zorg van de verantwoordelijke provincie, baart zorgen. Het rijk ondersteunt het uitgangspunt om ondanks dat de financiering nog niet rond te starten met de uitvoering.

De kernkwaliteiten voor dit nationale landschap zijn nog onvoldoende uitgewerkt in detail waardoor ze moeilijk operationeel zijn toe te passen. Het rijk stimuleert de aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische betekenis in de gebiedsontwikkeling rond de Stelling van Amsterdam, in het kader van de actie Werelderfgoed uit het Actieprogramma Ruimte en Cultuur.

Aandachtspunten

Voor de Stelling van Amsterdam zijn voor het rijk de volgende drie aandachtspunten van belang.

UNESCO

De Stelling van Amsterdam is in 1996 toegevoegd aan de lijst van het Werelderfgoed van de UNESCO. De forten en infrastructuur vormen een uniek monument van defensieve en waterstaatkundige techniek. Op dit moment telt de stelling ruim 20 rijksmonumenten en circa 125 provinciale monumenten. Het kabinet is van mening dat de verschillende onderdelen van de Stelling op dit moment voldoende beschermd worden en zijn geen nieuwe aanwijzingen van provinciale of rijksmonumenten voorzien.

Begrenzing

Voor de Stelling van Amsterdam heeft Gedeputeerde Staten een begrenzing vastgesteld en in procedure gebracht voor partiele streekplanherziening. Aangezien deze begrenzing niet volledig overeenkomt met de begrenzing van de Unesco Werelderfgoed site is het noodzakelijk dat over de begrenzing van de Stelling eenduidige afspraken worden gemaakt. Hierover is overleg gaande tussen de provincie Noord-Holland en het ministerie van OCW.

Financiering Stelling van Amsterdam

Het uitvoeringsprogramma voor de Stelling van Amsterdam zal vanwege het regionale karakter van dit project vooral door de provincie Noord Holland worden gefinancierd. De provincie kan daarbij o.a. gebruik maken van de middelen die in het ILG beschikbaar zijn voor de nationale landschappen en van regulier geld dat beschikbaar is voor de instandhouding van monumenten en cultureel erfgoed (OC&W).

5. Conclusies

In de afgelopen periode is hard gewerkt aan het opstellen van uitvoeringsprogramma's voor de drie nationale landschappen die vallen binnen het rijksprogramma: het Groene Hart (incl. Westelijke Veenweiden, Natte As, Oude Rijnzone/Rijngouwelijn, routeontwerp A12), de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam. Het rijksprogramma draagt daarin vooral bij door te zorgen voor gecoördineerde besluitvorming op rijksniveau en voor synergie tussen de projecten. In bijlage 3 wordt een kort overzicht gegeven van de stand van zaken van de projecten in het Rijksprogramma Groene Hart.

Het ambitieniveau in alle drie de nationale landschappen is groot. Er bestaat in principe een grote bereidheid om zaken op en aan te pakken, maar er is wel bestuurlijke moed nodig. In het Groene Hart staan veel projecten op de rol, die echter niet allemaal uitvoeringsgereed zijn. Er ligt nog een grote opgave voor de drie provincies (en andere partijen) om nu tempo te maken bij de uitvoering. Ook het oppakken van Groene Hart-brede kwesties als de woningbouwopgave en ontwikkeling van economische activiteiten en de uitwerking hiervan in streek- en bestemmingsplannen zal de nodige inspanning vragen.

Naast het formuleren van de kernkwaliteiten van het Groene Hart is er meer nodig om ook daadwerkelijk de kwaliteit te versterken of te borgen in concrete projecten. Een beleidsinstrument als de Kwaliteitsatlas en de gerichte inzet van deskundigen dienen daarbij als hulpmiddel.

Een belangrijke conclusie is ook dat de geformuleerde ambities niet in evenwicht zijn met de beschikbare financiële middelen. Het is noodzakelijk dat de ambities in evenwicht worden gebracht met de beschikbare middelen. Enerzijds zal de regio door selectie en fasering van de projecten tot een prioritering moeten komen. Anderzijds ligt er voor de betrokken departementen de opdracht om te zoeken naar financiële middelen om de gewenste rijksdoelen ook te kunnen behalen.

Voorkomen moet worden dat de focus op de financiering van het totaal er toe leidt dat partijen blijven wachten met het oppakken van de uitvoering. Juist in deze fase is het nodig dat selectief projecten worden gestart die de noodzakelijk ontwikkelingen (kleinschalig) in gang zetten. Er zijn op dit moment immers voldoende middelen beschikbaar om een goede start te maken. De resultaten die daarmee geleverd worden vormen vaak de beste manier om de aanvullende financiering rond te krijgen.

Dit betekent dat de inhoudelijk betrokken departementen gecoördineerd door het ministerie van LNV ook de komende periode een belangrijke rol hebben in het blijven sturen op de gewenste aanpak en organisatie bij en door de regionale partijen.

Dr. C.P. Veerman
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Bijlage 1. Projecten en Thema's Rijksprogramma Groene Hart

Met de projecten uit het Rijksprogramma Groene Hart wordt invulling gegeven aan de doelen zoals beschreven in de Nota Ruimte.

1. Nationaal landschap Groene Hart
In het Groene Hart is aandacht nodig voor een ontwikkelingsgerichte en gebiedsgerichte benadering. Naast de landschappelijke, ecologische en cultuurhistorische waarden van dit gebied, moeten de economische en toeristisch recreatieve aspecten, alsmede de betekenis die het gebied heeft voor wonen en werken, worden betrokken.
2. Nationaal landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW)
De Nieuwe Hollandse Waterlinie is een Belvédèreproject met het motto "Behoud door Ontwikkeling". In de praktijk vraagt dit planologisch gezien om een juist mix van bescherming en handhaving via een actief toelatingsplanologische instrumentarium en ontwikkeling via integrale gebiedsontwikkeling.
3. Nationaal landschap Stelling van Amsterdam
De nationale landschappen de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam zijn van cultuurhistorische en recreatieve waarde. Bovendien bieden beide projecten de mogelijkheid om een bijdrage te leveren aan de wateropgaven en is het een ordenend concept voor de ruimtelijke ontwikkeling van het gebied.
4. Westelijke Veenweidegebieden
De veenweidegebieden zijn internationaal gezien unieke cultuurlandschappen. De grondgebonden landbouw is een belangrijke drager van dit cultuurlandschap. Deze unieke waarden zullen, als er niets gebeurt, op den duur steeds meer verdwijnen door inklinking en oxidatie van het veen, ten gevolge van ontwatering voor landbouw en verstedelijking.
5. Natte As
Bij de begrenzing en uitvoering van de Natte As staan naast de natuurdoelstelling de oplossingen voor de waterproblematiek centraal.
6. Transformatiezone (Alphen-Leiden, Oude Rijnzone)
Het gebied tussen Leiden en Alphen aan den Rijn is aangegeven als een transformatiezone met ontwikkelruimte, dat wil zeggen met mogelijkheden voor kleinschalige bebouwing die dient ter versterking van de landschappelijke structuur. Specifiek moet rekening worden gehouden met de aanwezige cultuurhistorische en landschappelijke waarden en het 'ja, mits'-regime dat in het Groene Hart, net als in elk ander nationaal landschap, geldt.
7. Rijn Gouwelijn Oost
Er moet een uitvoeringsbesluit genomen worden over de Rijn Gouwelijn Oost.
8. Routeontwerp A12
Voor de economische ontwikkeling van de Randstad maar ook voor het creëren van nieuwe woonlocaties is een goede ontsluiting noodzakelijk. Dwars door het Groene Hart loopt de A12. Het routeontwerp voor de A12 zal worden opgesteld met respect voor het landschap.

Thema's

a. Water

De waterproblematiek in het Groene Hart wordt steeds nijpender. Als er niets gebeurt zakt het veenweidegebied in het Groene Hart (en Laag Holland) langzaam maar zeker weg (bodemdaling als gevolg van peilverlaging door landbouw en verstedelijking). Het gaat om waterkwantiteit maar ook om kwaliteit (verziltting, eutrofiering).

b. Toekomst grondgebonden veehouderij

In dit programma met name bij de veenweidenproblematiek heeft het toekomstperspectief van de grondgebonden veehouderij in het Groene Hart een sleutelrol bij de uitwerking van een lange termijn aanpak.

Bijlage 3. Overzicht van Icoonprojecten in het nationaal landschap het Groene Hart

Icoonprojecten zijn concrete projecten waarmee de drie betrokken provincies (Zuid-Holland, Utrecht en Noord-Holland) al op korte termijn aan de slag gaan met tijd, geld en bestuurlijke aandacht. De iconen laten de gewenste kwaliteit van het gebied zien; ze bepalen de standaard voor toekomstige ontwikkelingen in het Groene Hart. In totaal zijn er tien iconen.

Het Groene Hart nationaal en internationaal op de kaart:

1. Organisatie voor merk en marketing

Een sterke merknaam van het Groene Hart is een belangrijke ruggensteun voor particuliere economische initiatieven. Een grotere toestroom van publiek kan ook voor andersoortige economische activiteiten de bekendheid en het draagvlak vergroten. Een goed verankerde organisatie voor merk en marketing kan de merknaam bewaken en particuliere initiatieven ondersteunen. Het nieuwe bezoekerscentrum Wierickerschans (gereed in 2006) is de plek waar de organisatie het best zichtbaar wordt. Het is een onderdeel van de restauratie van het historische fort Wierickerschans.

2. Recreatief routenetwerk

Het vergroten van de recreatieve toegankelijkheid is bij uitstek een manier om het Groene Hart beleefbaar te maken voor de bewoners van de Randstad en om de identiteit van het gebied te verstevigen. Daarnaast kan recreatie een impuls geven aan de economie van het landelijk gebied.

Op korte termijn (uiterlijk in 2007) moet dat tot resultaten leiden.

Groene Hart-kwaliteit bij wonen en werken:

3. De Groene Uitweg

De Groene Uitweg omvat het gebied tussen Amsterdam, Bussum en het IJmeer. Ondanks dat hier een spanning is tussen de wensen voor landbouw en natuur, is de huidige kwaliteit van het landelijk gebied goed. Die kwaliteit komt echter onder druk te staan door stedelijke functies en de aanleg van nieuwe infrastructuur. Het project zoekt naar versterking van de ruimtelijke kwaliteit, die ruimte kan geven aan nieuwe infrastructuur.

4. Venster Bodegraven-Woerden

Het Groene Hart wordt doorsneden door rijkswegen en andere infrastructuur. Dat maakt het mogelijk om het landschap vanaf de weg of het spoor te beleven: open vensters. Om de open vensters veilig te stellen, is een actieve inrichtings- en beheerstrategie nodig. Het venster tussen Bodegraven en Woerden kan als inspirerend voorbeeldproject dienen.

5. Oude Rijnzone

Doelstelling van dit project is hoogwaardige woon- en leefmilieus te creëren en nieuwe vestigingsmogelijkheden voor bedrijven te bieden. Het gaat hier vooral om een sturingsvraag: hoe zijn de uiteenlopende kwaliteiten inhoudelijk en organisatorisch te koppelen tot een samenhangende Groene Hart-kwaliteit? Dat moet op korte termijn tenminste leiden tot zekerheid over de financiering van de groene kwaliteit.

Transitie van veenweidegebieden:

6. Natte As

Door Nederland wordt van noord naar zuid een robuuste ecologische verbinding voor natte natuur aangelegd. Deze Natte As loopt door het Groene Hart. Het project bevindt zich nog in de verkenningsfase. Het Rijk betaalt een deel van de kosten, de rest wordt aan de provincies overgelaten. Het is de bedoeling om de Natte As te gebruiken als een middel om de ontwikkeling van de veenweidegebieden richting natuur en recreatie een impuls te geven.

7. De Venen

Meer natuur en recreatie en een betere toekomst voor de landbouw zijn de doelen van het project De Venen. Dit lopende project heeft extra geld en menskracht en kampt met de complexiteit van het watersysteem. De provincies voeren de regie. Waterschappen moeten mee investeren in het duurzamer maken van het watersysteem; gemeenten moeten met ruimtelijk beleid de gewenste ontwikkelingen ondersteunen en mee investeren in de recreatieve en sociaal-economische mogelijkheden. Behalve van de provincies is ook steun van het Rijk ontbeerlijk.

8. Krimpenerwaard

In het veenweidepact voor de Krimpenerwaard worden afspraken gemaakt over de gebiedsontwikkeling. Het grondgebruik volgt hier het waterpeil. In het laaggelegen veengebied is veelal natte natuur voorzien. In het zuiden ligt de veengrond hoger. Hier zijn en blijven de condities voor de landbouw voor langere tijd goed.

Een nieuwe toekomst voor droogmakerijen:

9. Horstermeerpolder

De Horstermeerpolder is een droogmakerij midden in de laag gelegen Vechtstreek. Het project combineert landinrichting (landbouw en natuur) met waterberging. Er wordt gezocht naar functiecombinaties. De oplossing kan al op korte termijn een voorbeeldfunctie hebben voor de aanpak van de waterproblematiek in droogmakerijen.

10. Groot-Mijdrecht Noord

De aanpak van deze polder, die in de Venen ligt, is een eerste oefening voor de nieuwe toekomst van droogmakerijen. De waterproblematiek is manifest aanwezig. Het water vervuult, de bodem daalt en bij overvloedige regenval kan het water niet altijd op tijd worden weggepompt. Het iconoproject start met een integrale verkenning naar de mogelijkheden van een duurzame, innovatieve inrichting

De projecten die de status van Icoonproject kunnen verdienen maar zich nog moeten bewijzen zijn:

1. Regionaal bedrijventerrein Schelluinen-West

Verplaatsing van verspreid liggende (transport)bedrijven in de Alblasserwaard naar een nieuw bedrijventerrein in Schelluinen-west dat de regiobrede knelpunten moet oplossen. Het nieuwe bedrijventerrein biedt gelegenheid voor de transport- en distributiesector.

2. Boomteeltact Boskoop

Versterking van het bestaande boomteeltgebied met inachtneming van de randvoorwaarden die verband houden met situering in het Groene Hart. De greenportontwikkeling wordt in verband gebracht met water- en landschapontwikkelingen.

3. De Vechtstreek

De Vechtstreek loopt van Utrecht tot Muiden en is onderdeel van het nationaal landschap de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het is landelijk gebied en veenweidegebied meteen zonering bepaald door de verhouding tussen landbouw, natuur, recreatie en water en milieu. De cultuurhistorie van de vechtstreek en de NHW zijn kenmerkend voor en vooral de verweving van deze elementen met wonen en werken en infrastructuur.

De overige projecten zijn opgenomen op een 'C-lijst'. Dit zijn projecten die vooralsnog minder gezichtsbepalend zijn voor de ontwikkeling van het Groene Hart als geheel. Het is de kraamkamer van kansrijke nieuwe projecten en er staan projecten op die hun afronding naderen (bijvoorbeeld de landinrichtingsprojecten). C-projecten draaien voluit mee in provinciale afwegingen over middelen en prioriteiten.

Bijlage 4. Financiering Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap Groene Hart

a. Investeringsprogramma Groene Hart.

Uitgaven (Iconen)

	Bedrag (mln Euro)
Recreatief Routenetwerk	38
Oude Rijnzone	125
Venster Bodegraven-Woerden	112
Groene Uitweg	224
Natte As	233
De Venen	240
Krimpenerwaard	154
Horstermeerpolder	26
Groot Mijdrecht Noord	275
Merk en Marketing	9
Overige projecten	293
Centrale regie Groene Hart	31
Totaal	1760

Inkomsten

	Bedrag (mln Euro)
Provincie	120
Private Partijen	27
Gemeenten	45
Waterschappen	90
Rijk	368 + p.m.
Europese regelingen	35
Totaal	685 + p.m.

b. Overzicht van de samenstelling van de rijksbijdrage.

Beschikbare rijksbijdragen

	Bedrag (mln Euro)
ILG (2007-2013)	200
Motie Dittrich (2006- 2007)	30
Kwaliteitsimpuls GH (2007-2013)	20
veenweiden 2007-2010	35 ¹⁾
FES uitvoering Nota Ruimte 2007-2010*	p.m.
FES uitvoering Nota Ruimte 2011-2014*	p.m.
Groene Uitweg (compensatie infra)**	83
Totaal	368 + p.m.

¹⁾ Dit bedrag is voor de westelijke veenweiden in het Groene Hart en in Laag Holland.

* FES uitvoering Nota Ruimte

Het Kabinet heeft 100 miljoen euro extra beschikbaar gesteld naast de al eerder gereserveerde 900 miljoen euro voor de uitvoering van de Nota Ruimte in de periode 2011-2014. Hiermee

is uit het FES-fonds voor de uitvoering van deze Nota in totaal 1 miljard euro beschikbaar gesteld. Deze middelen zijn beschikbaar naast de reguliere sectorale departementale middelen en de middelen specifiek voor de problematiek van het Groene Hart. In het Kabinet is afgesproken dat voor de periode 2007-2010 € 250 miljoen versneld bestemd wordt voor de uitvoering van integrale gebiedsontwikkelingsprojecten, onder andere Greenports (waaronder Boskoop) en projecten voor de uitvoering van de programma-aanpak. In de periode 2011-2014 is de resterende € 750 miljoen beschikbaar voor deze integrale gebiedsontwikkeling.

Voor vaststelling van de projecten die in aanmerking kunnen komen voor besteding uit deze in totaal € 1 miljard zal de daartoe bestemde procedure worden gevolgd. Enkele projecten bevinden zich reeds in de uitwerkingsfase, ook zijn reeds enkele projecten voorgedragen voor de verkenningsfase.

****Groene Uitweg**

In de Noordvleugel heeft het kabinet gekozen voor investeringen in groen-blauwe projecten voor de verbetering van het woon- en leefklimaat, natuur, waterhuishouding en recreatie. Hierin is o.a. een reservering gemaakt van € 83 miljoen voor de uitvoering van een eerste fase van projecten uit de Groene Uitweg. De verdere ontwikkeling en uitvoering van deze projecten moet plaatsvinden in nauwe samenhang met de realisatie van de geplande wegverbinding (Planstudie Schiphol-Amsterdam-Almere). De daadwerkelijke realisatie van de projecten in de Groene uitweg zal plaatsvinden nadat de hoofdkeuze over de Planstudie is gemaakt.